

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Стефан Иванов

за дисертационен труд на тема: **“Оценка на въздействието на кохезионната политика като инструмент за оптимизиране на регионалното развитие в страните от Европейския съюз“**,

представен от Христо Пламенов Доков,

за получаване на образователната и научна степен „Доктор“, по научната специалност 01.08.02 – Икономическа и социална география (Регионално развитие)

I. ПРОЦЕДУРА

Христо Доков е дисертант на Софийски университет. Зачислен е на редовна докторантура към катедра “Регионална и политическа география” от 01.03.2010 г. със Заповед № РД20-466 от 02.03.2010 г. на основание чл.15 във връзка с чл.2, ал.2 от Наредбата за държавните изисквания за приемане и обучение на докторантите (ПМС 222 от 26.10.2000 г.), чл.15 от Правилника за организацията и провеждането на докторантурата в СУ „Св.Климент Охридски“ и решение на Факултетния съвет на Геолого-географски факултет от 23.02.2010 г., протокол 11 и доклад на Декана с вх.№ 70.09-59/25.02.2010 г. За научен ръководител на дисертанта е определен доц.д-р Марин Русев.

Дисертантът е отчислен с право на защита поради изтекъл срок на докторантурата със Заповед № РД20-523 от 14.03. 2013 г. на основание чл.74, ал.1 от Закона за висше образование, решение на Факултетния съвет на Геолого-географски факултет от 26.02.2013 г., протокол №2 и доклад на Декана с вх.№ 70.09-101/11.03.2013 г.

Решение за формиране на жури и придвижване на дисертационния труд към защита се взе след неговото обсъждане на разширено заседание на Катедра «Регионална и политическа география» към Софийски университет на 9.01.2014 г.

Членовете на Научното жури са определени със заповед №.РД 38-42/31.01.2014 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ проф. Иван Илчев.Рецензентите са избрани на заседание на научното жури на 12.02.2014 г.

След като се запознах с хода на защитата и с документите и материалите, представени от дисертанта и от СУ „Св.Климент Охридски“, заключението ми е, че няма допуснати процедурни нарушения.

II. КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ

Дисертантът Христо Пламенов Доков е роден през 1982 г. През 2005 г. завършва СУ „Св.Климент Охридски“, бакалавърска степен по специалност Туризъм, а през 2008 г. - ОКС “магистър” в същия университет. Прави впечатление отличния успех, с който е завършил висшето си образование. След конкурс е зачислен за редовна докторантура към Катедра “Регионална и политическа география” през 2010 г.

Сфера на изследователски интереси: социална, икономическа и регионална география, европейска интеграция, регионално планиране и политика, пространствени диспропорции и неравенства, устойчиво развитие, международни отношения и геополитика, глобално управление.

През 2007 г. е бил на 6-месечна специализация по политически науки и европейска интеграция в Кьолнски университет, Германия, със стипендия по програма „Еразъм“. През 2012 г. специализира във Виенски университет, след спечелена стипендия „Ernst Mach“ за изследователски проект, отпусната от Австрийската Агенция за международно сътрудничество в образованието и изследванията.

По време на докторантурата си Христо Доков е взел участие в две научни конференции (в София, април 2011 г. и в Созопол, септември 2012 г.), присъствал е на лятно училище в Австрия и на две семинара във Виена, Австрия, където е взел участие в обсъждания и е докладвал резултати от научната си работа по дисертационния труд. Има три публикации – две от които статии в сборници с издадени материали от цитираните по-горе научни конференции (свързани с дисертационния труд) и една статия в бр. 1, от 2011 г. на сп. Геополитика.

Ползва английски, немски и руски езици. Има умения за работа с компютър и ползва основните програми – Word, Excel, PowerPoint. Може да работи с Photoshop и Access.

В заключение към раздел II от рецензията: Христо Доков е завършил с отличие висшето си образование. Като докторант се е включвал активно в научно-изследователската

и преподавателската работа на Катедра „Регионална и политическа география“, има специализации в чужбина и три самостоятелни публикации по темата на дисертационния си труд.

III. ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

Представеният дисертационен труд изследва кохезионната политика на ЕС. Това е изключително важна тема, особено за страни като България, която с помощта на средствата от ЕС се стреми да доближи равнището на социално и икономическо развитие, до това на другите страни-членки, както и да намали съществуващите големи диспропорции в развитието на отделните региони. Прави чест на автора, че осъзнавайки трудностите, се е посветил на това изследване.

Структурата на дисертационния труд е стандартна – увод, четири глави и заключение. Съдържа 204 страници. Включва 8 таблици и 28 фигури. Отделно са представени 48 приложения и списък с използваната литература - 239 източника на български, английски и немски език.

В увода се обосновава актуалността на темата, формулират се обект, предмет, цел, задачи и методи на изследване. Според мен, авторът е упиал да се справи добре с това първо предизвикателство. Препоръката ми е след ясно формулираните цел, обект и предмет да си спести обясненията, които предизвикват повече въпроси, отколкото дават отговори.

В първа глава: „Фактори и динамика на регионалните различия в ЕС“ дисертантът разглежда основните понятия конвергенция и поляризация, съществуващите теории от 19-ти и 20-век. Представя различните пространствени модели, описващи различни зони на територията на Европа, формиращи полюси на растеж, а също така и изостанала периферия. Прави се извода, че „в основата си пространствените различия в Европа са резултат от историческите модели на развитие, които са създали определени импулси в икономическата, социалната, екологичната сфера, чието проявление има дългосрочен характер“.

Във втора точка на първа глава, авторът прави анализ на териториалните различия по страни от ЕС и региони на ниво 2 по показатели като БВП на жител, равнище на заетост, на безработица, население, живеещо под прага на бедността и други. Представените резултати от емпирични данни показват, че през 80-те и 90-те години различията се запазват. И това се

отнася не само между държавите и регионите, но и между урбанизираните и селските региони, между севера и юга. Запазват се не само териториалните, но и икономическите и социалните различия, изразени като доходи, заетост, безработица и други показатели. Доказва, че с разширяване на общността през 2004 и 2007 г. се увеличават различията между държавите. Особено показателни са резултатите, представени на фиг. 5 и 7, където България е страната, която има най-голям % бедно население и увеличава най-много различията в сравнение с другите страни от ЕС по показателя еквивалентен разполагаем доход за периода 2005-2011 г.

Във втора глава се разглеждат промените в кохезионната политика на ЕС. Проследява се зараждането и развитието на регионалната политика в ЕС – от провеждана чрез националните правителства до постепенно осъзнаване на значението и изграждане на механизми за наднационално, общностно въздействие. Ясно се очертават новите приоритети в кохезионната политика от 2000 г. насам, насочени към икономически растеж и заетост.

Във втора точка навтора глава се разглеждат концептуалните основи на кохезионната политика. Тя се представя като „противотежест на Общия пазар“, като единствения инструмент на ЕС, който е адресиран предимно към намаляването на неравенствата. С времето концепцията за кохезия се разширява, като обхваща целия спектър от неравенства в съюза – в безработицата, състоянието на околната среда, доходите и качеството на живот и т.н. Кохезионната политика еволюира от прост инструмент за преразпределение на ресурси в политика насочена към развитие на местния потенциал и дори в „инвестиционна политика, чиято основна цел е да подпомогне растежа и чак след това – да осигури равенство на възможностите в целия ЕС“.

Освен концептуалните основи на кохезионната политика се анализират принципите, наложени се в съвременната практика на прилагане ѝ, а именно – партньорство, допълняемост, субсидиарност, концентрация, многогодишно програмиране и координация.

Очертава се постепенното налагане на идеята за териториалната кохезия, както и връзката на кохезионната политика с концепцията за устойчиво развитие. На практика, чрез кохезионната политика, ЕС се опитва да наложи своите идеи за комплексно, балансирано и устойчиво развитие.

В трета глава авторът прави оценка на въздействието на кохезионната политика на ЕС. Той проследява процесът на европеизация на регионалната политика на отделните държави,

изразяващ се в постепенно налагане на общи правила и регулатори от страна на ЕС върху начина и насоките на провеждане на тези политики. Анализирани са основните подходи, които използват авторите, на базата на които правят оценките на въздействието на кохезионната политика на ЕС. Представят е и основните резултати от емпиричните изследвания на въздействието. Освен анализ на литературните източници, авторът прави конкретни анализи на териториалните различия между страните и регионите от ниво 2 на ЕС за два периода 2000-2006 и 2006-2010 г., като използва показателя БВП на жител.

За да докаже връзката между процеса на сближаване и влиянието върху него на КП на ЕС авторът прави съпоставка между ръстана БВП/ч. за изследвания период и средствата, които отделните страни получават по линия на СКФ. Калкулациите показват, че няма ясно връзка между получените средства, изразени като процент от БВП, и ръстана БВП/ж. за изследвания период. Подобни резултати се получават и при другите сравнения – динамиката на показателя БВП/ж. на новоприсъединилите се страни преди и след присъединяването през 2004 г., както и ръста на този показател за регионите по цел 1 и останалите региони от ниво 2. Като цяло анализите, които прави авторът за страните-членки и регионите, дават противоречиви резултати за въздействието на КП върху съществуващите социални, икономически и други различия. Това дава основание да се разгледа развитието на „идеята за кохезия, изразяваща се все повече като едно по-широко понятие, простиращо се отвъд сближаването само по определени икономически показатели. Това налага създаването на иновативен подход, който да интегрира различните сфери на въздействие на КП и да даде по-ясен отговор на въпроса дали тя допринася в достатъчна степен за намаляването на различията и постигането на териториална, икономическа и социална кохезия“. Тази задача авторът постига чрез разработеният от него агрегиран индекс на социално икономическото равнище на развитие, чрез който той анализира процеса на сближаване между отделните страни. Индексът е изработен на базата на система от 33 аналитични показатели, които условно са отнесени към шест групи: икономически, социални, за вътрешни неравенства, политически, за благополучие и екологични.

Авторът сравнява резултатите, получени чрез неговия индекс, с други известни конструкции за комплексна оценка на социални, икономически, екологични и други характеристики, като ИЧР, ИКЖ и други. От сравнителния анализ се вижда, че

конструираният ИКОСИП дава приблизително същите резултати, като подреждане на страните-членки.

Резултатите от ИКОСИП-2012 показват огромни различия между страните. Те са отнесени в четири групи. Ясно се откроява проблемът „център-периферия“. Направени са сравнения между стойностите на ИКОСИП за 2006, 2009 и 2012 г. за отделните страни – членки на ЕС. Наблюдава се значителна динамика на стойността на индекса за отделните страни, като общата тенденция е по-скоро към задълбочаване на неравенствата между страните. Не се наблюдава и зависимост между изменението на индекса и получените средства от фондовете на ЕС за отделните държави.

В четвърта глава авторът се опитва да очертае бъдещите насоки и перспективи пред кохезионната политика на ЕС в контекста на стратегия „Европа 2020“.

През новия програмен период кохезионната политика ще се стреми да осигури от една страна растеж и конкурентоспособност, а от друга – сближаване между страните и регионите. Както се вижда, тези две противоречиви цели поставят на дневен ред дилемата равенство или ефективност, а в по-широк план – „за“ или „против“ политиката на сближаване на страните от ЕС. Авторът обръща внимание на предизвикателствата, както в концептуален план, така и тези, свързани с практическата реализация на кохезионната политика. Имайки предвид множеството фактори, които действат за постигане на кохезията, накрая той логично прави извода, че това е една утопия и в края на краищата е важен процесът, „стремежът към постигане на една по-справедлива система на разпределение на богатата“.

В заключението са представени накратко най-важните изводи от анализа и оценката на влиянието на кохезионната политика върху сближаването на страните-членки и регионите в ЕС.

Всичко това дава основания да се направи заключението, че дисертантът познава добре изследваната проблематика и притежава необходимите теоретични знания и практически умения за осъществяване на научно-изследователска дейност. Основните научни постижения на изследването са:

- Анализани са значителен брой литературни източници и са изведени основните етапи на развитие на политиката на сближаване на ЕС;

- Направен е анализ на различията между страните-членки и между регионите от ниво 2, на базата на който се извеждат противоречиви резултати за наличието на кохезионни процеси и в частност за влиянието на кохезионната политика на ЕС върху процеса на сближаване;
- Авторът конструира свой индекс, измерващ равнището на социално-икономическо развитие на страните и регионите, с който прави ранжиране и измерва процеса на сближаване между тях;
- Авторът е успял логично да построи и представи едно широко изследване, в което присъстват всички елементи на разработка с научно-практичен характер: определяне на обект и предмет на изследване, формулиране на цели, анализ и обобщение на теоретични постановки и подходи, разработване на собствен инструментариум за анализ и оценка, приложението му с реални данни, извеждане на изводи, очертаване на проблемите, с които ще се сблъска кохезионната политика на ЕС през следващия програмен период.

Формулираните в автореферата на дисертационния труд **приносни моменти** могат да се приемат като постижения на този етап от научното развитие на автора.

Към качествата на дисертационния труд могат да се отправят и някои критични бележки, по-важните от които са:

На много места изказът и особено разбирането, са силно затруднени, поради използване на словосъчетания, които могат да се кажат по-простичко – например концептуална същност, многопластов анализ, многоаспектни въздействия и други, или използване на чужди думи вместо български, като рурални области или етно-конфесионален състав на населението и др.

Не е прокарана ясна разделителна линия, включително не са определени достатъчно добре областите на припокриване, между регионална политика и кохезионна политика. Читателят остава с впечатление, че понякога те се приравняват, често авторът преминава от използването на едното към другото понятие без особен преход.

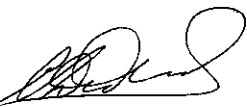
Кохезионната политика е една от „най-видимите“ и значими политики на Общността. Като резултат от изследването авторът прави извод, че резултатите от нейното прилагане са противоречиви, че няма никакви значими връзки между получаваните средства от

еврофондовете и сближаването на страните и регионите. Считам, че това е важно по-ясно да се формулира като извод и да се направят по-категорични предложения за промени, включително препоръки за позицията на България в преговорите с ЕС.

Значително е подобрена формулировката на приносите, но все още има какво да се желае в посока на акцентирание върху получения резултат от изследването, а не какво е направено.

Авторефератът е съставен коректно, съдържа необходимите компоненти и отразява съдържанието и основните моменти в дисертацията.

В заключение, като имам предвид, че представеният дисертационен труд е посветен на изключително актуален проблем, че авторът е успял да анализира, обобщи и представи в логично последователен вид една разработка с научно-приложен характер, в която показва добра теоретична подготовка и познаване на опита на ЕС за разработване, развитие и приложение на кохезионната политика, че демонстрира изследователски умения и постига резултати, които представляват научни приноси, всичко това ми дава достатъчно основания убедено да препоръчам на научното жури да присъди на Христо Пламенов Доков образователната и научна степен доктор по научната специалност 01.08.02 – Икономическа и социална география (Регионално развитие).

Подпис: 
(проф.д-р Стефан Иванов)

25 април 2014 г.

София